

Poliitiline manifest: Vanusesõbralik Eesti

Eesti seisab demograafilise pöörde sees. Rahvastik vananeb, kuid ühiskond, seadusruum ja majandus ei ole sellega sammu pidanud. Vanus ei tohi olla piirang väarikale elule, osalusele ega eneseteostusele. Vanusesõbralik Eesti¹ ei ole pelgalt sotsiaalpoliitika küsimus – see on inimõiguste, majanduse jätkusuutlikkuse ja ühiskonna sidususe alus.

Väarikus ja õigused kogu elukaare vältel

Eestis puudub terviklik vanuselise diskrimineerimise vastane seadus, mis käsitleks vanust võrdselt teiste kaitstud tunnustega kõigis eluvaldkondades (töö- ja kodune elu, tervishoid, teenused, kindlustus, krediit).

Nõue: täiendada võrdse kohtlemise seadust nii, et vanuseline diskrimineerimine oleks selgesõnaliselt keelatud ja tõhusalt sanktsioneeritud.

Töö ja majanduslik iseseisvus

Praegune õigusruum ei toeta piisavalt paindlikku tööelu hilisemas eas ega kaitse vanemaealisi tööturul. Puudu on normid paindliku töö soodustamiseks pensionieas, tööandjate kohtustus hinnata ja kohandada töökohti vanusega seotud eripäradele, maksupoliitilised stiimulid vanemaealiste palkamiseks.

Nõue: seadustada paindliku töö õigused ja tööandja kohustused. Kehtestada maksusoodustused ja toetused 55+ töötajate palkamiseks ja ümberõppeks.

Elukestev õpe kui põhiõigus

Elukestev õpe toetab inimese iseseisvust, töövõimet, vaimset heaolu ja ühiskonnas osalemist kogu elukaare vältel. Eestis puudub õiguslik garantii õppimisele kogu elu vältel.

Nõue: sätestada elukestva õppe õigus koos riikliku rahastusega, mis ei lõpe tööea lõppedes. Toetada avalikke ülikoole ja kutseõppeasutusi pakkumaks vanemaealistele sihitud programme. Luua õppekrediidi süsteem, mida saab kasutada igas vanuses.

Tervishoid ja hooldus

Tervishoiu osa peaks olema hooldussüsteem, mis täna seda pole. Hooldussüsteem on killustunud, selle õigused ja vastutus ebaselged. Puudub hoolduskindlustuse seadus, koduhoolduse ja kogukonnapõhiste teenuste õiguslik raamistik on nõrk, hooldajate (lähedaste) õigused ja kaitse on ebapiisav.

Nõue: kehtestada hoolduskindlustus, mis tagab universaalse juurdepääsu hooldusteenustele. Sätestada seaduses tervishoiuteenuste osutamise kord hooldussüsteemis ning selged standardid koduhooldusele ja kogukonnateenustele. Anda lähedaste hooldajatele tööõiguslik kaitse (tasustatud hoolduspuhkus, pensioniõiguste säilimine). Luua geriaatriaosakonnad vältimaks kohest täishoolekande vajadust.

Elukeskkond ja ligipääsetavus

Eestis puudub terviklik seadus, mis kohustaks järgima ligipääsetavust kogu loodud keskkonnas.

Nõue: kehtestada ligipääsetavuse seadus, mis hõlmab hooneid, avalikku ruumi, transporti ja digikeskkonda. Muuta universaalne disain ehituslubade eeltingimuseks ja toetada aktiivsemalt olemasoleva elamufondi kohandamist (liftid, kaldteed, nutikad abilahendused).

Digitaalne kaasatus

Digiriik ei tohi jätta kedagi kõrvale. Praegu puudub õiguslik garantii digiteenuste kasutatavusele eri vanuserühmades ja pideva enesetäiendamise võimalus, mis piirab nende kasutamist ja seab ohtu inimeste digiturvalisuse.

Nõue: sätestada digiligipääsetavuse standardid kõigile avalikele e-teenustele, tagada alternatiivsed teenuskanalid (füüsiline, telefon), rahastada süsteemset digioskuste õpet vanemaealistele inimestele.

Sotsiaalne osalus ja kogukond

Vanemaealiste kaasamine otsustusprotsessidesse on juhuslik.

Nõue: luua seaduslik raamistik vanemaealiste nõukogudele kohalikes omavalitsustes. Kehtestada kaasamise miinimumnõuded riiklike strateegiate koostamisel. Toetada vabatahtlikku tegevust ja kogukonnapõhiseid algatusi maksusoodustuste ja toetusmeetmetega.

Turvalisus ja väärkohtlemise ennetus

Eestis puudub eraldi regulatsioon eakate väärkohtlemise ennetamiseks ja käsitlemiseks.

Nõue: kehtestada eakate kaitse seadus, mis määrab väärkohtlemise liigid, teavitamiskohustuse ja menetluse. Luua spetsialiseeritud tugiteenused ja kriisiliinid. Koolitada tervishoiu- ja sotsiaaltöötajaid ning kogukondi varajaseks märkamiseks.

Pensionisüsteemi õiglus

Pensionisüsteem peab tagama väärrika toimetuleku.

Nõue: siduda miinimumpension reaalse elukallidusega. Tunnustada omaste hooldajate tööd pensioniõiguste arvestuses. Suurendada süsteemi läbipaistvust ja prognoositavust.

Andmed ja mõju hindamine

Poliitikaid tehakse sageli ilma piisava tõenduspõhisuseta.

Nõue: kehtestada kohustuslik vanusmõju hindamine uutele seadustele. Täiendada vanuserühmade kaupa kogutavaid statistilisi andmeid, siduda rahastus mõõdetava tulemusega (tervis, tööhõive, iseseisev toimetulek).

Kokkuvõte

Vanusesõbralik Eesti tähendab riiki, kus iga inimene sõltumata vanusest ja tervislikust seisundist saab elada väarikalt, olla aktiivne ja vajalik. See eeldab sihipäraseid seadusandlikke samme: vanuselise diskrimineerimise keeld, hoolduskindlustus, ligipääsetavuse seadus, elukestva õppe õigus ja digikeskkonna standardid. Vaid nii saame kasutada inimeste kogemusi ja potentsiaali kogu elukaare vältel.

See ei ole kulu, vaid investeering – tugevam majandus, väiksem surve tervishoiule ja hooldusele ning sidusam ühiskond.

Koostajad: MTÜ Kuldne Liiga ja vanemaealiste huvikaitsevõrgustik

Võrgustiku liikmed:

Coop Eesti Keskühistu	Eesti Ametiühingute Keskliit	Eesti Pensionäride Ühenduste Liit
Eesti Puuetega Inimeste Koda	Eesti Sotsiaalasutuste Juhtide Nõukoda	MTÜ 65b
MTÜ Eesti Avatud Ühiskonna Instituut	MTÜ Elame Veel!	MTÜ Elu Dementsusega
MTÜ Kuldne Liiga	MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused	MTÜ Eestimaa Okupatsiooni-aegade Märgid,
MTÜ Vabatahtlikud Seltsilised	Naiste Tugi- ja Teabekeskus	Tallinna Ülikool
Vanurite Eneseabi- ja Nõustamiskeskus		

Kontakt: Agu Laius, MTÜ Kuldne Liiga – agu.laius@gmail.com, tel 5082997; võrgustiku liikmete esindajad.

MTÜ Kuldne Liiga – www.liiga.ee

¹ Vanusesõbraliku Eesti põhimõtted, MTÜ Kuldne Liiga, 2023, <https://liiga.ee/vanusesobralik-eesti/>